

تفسیر موضوعی قرآن

محمد مهدی وهابی

www.ketab.ir

سرشناسه : وهابی، محمد مهدی، ۱۳۳۵ -
عنوان و نام پدیدآور : تفسیر موضوعی قرآن/محمد مهدی وهابی.
مشخصات نشر : اصفهان: اعلی، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری : ۱۴۴ ص.
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۹۱۳۹۹-۲-۶
وضعیت فهرست نویسی : فیا
موضوع : تفاسیر شیعه -- قرن ۱۴
موضوع : قرآن -- بررسی و شناخت
رده بندی کنگره : ۱۳۹۰ : ۲۷۹۴ و ۲۷۹۸ BP
رده بندی دیویی : ۲۹۷/۱۷۹
شماره کتابشناسی ملی : ۲۶۵۸۰۹۳

اصفهان - خیابان قلمچی - ساختمان نوید
کد پستی : ۸۲۳۹-۸۲۱۷
تلفن : ۲۲۰۸۶۱۰۰ - ۲۲۲۲۲۲۵ - دورنگار

تفسیر موضوعی قرآن

نوشته : محمد مهدی وهابی

طرح جلد : مجتبی عصبانی

بخش : نشر نوشته

صفحه بردازی : دفتر فنی نوین

لینوگراف : طلوع

چاپ : هشت بهشت

صحافی : سپاهان

شمارگان : ۱۵۰۰ نسخه

نوبت چاپ : اول ۱۳۹۰

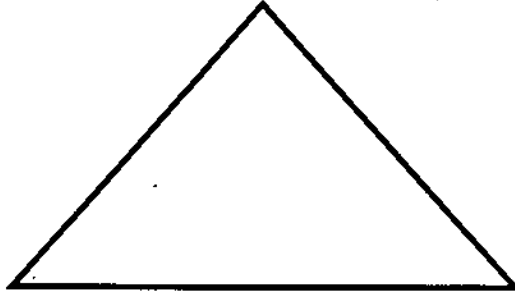
قیمت : ۳۲۰۰ تومان

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۹۱۳۹۹-۲-۶

ISBN: 978-600-91499-2-6

کلیه‌ی حقوق محفوظ است

ذلك الكتاب لا ريب فيه هدى للمتقين (بقره ٢)

و نزل من القرآن ما هوشفاء و
رحمة للمؤمنين (اسراء ٨٢)

ان هذا القرآن يهدي للتي هي
اقوم (اسراء ٩)

www.ketab.ir

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۳	فصل اول: ویژگی های قرآن کریم
۳	اهداف رفتاری
۳	الف) قرآن کتابی جهانی است
۵	ب) قرآن کتابی کامل و جامع است
۶	ج) قرآن کتابی جاوید و همیشگی است
۷	د) قرآن کتاب هدایت است
۷	ه) قرآن در سندیت خود مستقل است
۸	سؤال های پژوهشی
۹	فصل دوم: رابطه ی قرآن کریم با علوم
۹	اهداف رفتاری
۱۰	الف) علومی که قرآن کریم ما را به تعلیم آن دعوت می کند
۱۱	ب) علوم خاص به قرآن کریم
۱۱	ج) علومی که قرآن کریم عامل پیدایش آن بوده است
۱۲	سؤال های پژوهشی
۱۳	فصل سوم: منابع تفسیر قرآن

۱۳	اهداف رفتاری
۱۴	علمی که برای تفسیر لازم است.
۱۹	ضرورت تفسیر قرآن
۲۱	سؤال‌های پژوهشی

۲۳	فصل چهارم: تاریخ پیدایش علم تفسیر
۲۳	اهداف رفتاری
۲۳	مقدمه
۲۴	معانی لغوی و اصطلاحی تفسیر
۲۵	طبقات مفسرین اهل سنت
۲۶	تفاسیر مشهور اهل سنت
۲۷	طبقات مفسرین شیعه و مقایسه‌ی آن‌ها با مفسرین عامه
۲۹	تفاسیر مشهور شیعه
۳۱	سؤال‌های پژوهشی

۳۳	فصل پنجم: طرق تفسیر قرآن
۳۳	اهداف رفتاری
۳۳	اشکال تفسیر قرآن
۳۳	الف) تفسیر آیه به تنهایی (تفسیر به رای)
۳۴	نمونه‌هایی از تفسیر به رای
۳۵	ب) تفسیر آیه به کمک روایت
۳۶	ج) تفسیر قرآن با قرآن
۳۶	نمونه‌ای از تفسیر قرآن به کمک قرآن
۳۷	نمونه‌ای دیگر
۳۷	انواع تفسیر قرآن

۳۸	الف) تفسیر سوره‌ای (ترتیبی)
۳۸	ب) تفسیر موضوعی
۳۸	سؤال‌های پژوهشی
۳۹	فصل ششم: سوره‌ی حمد (۱)
۳۹	اهداف رفتاری
۴۰	سیمای کلی سوره‌ی حمد
۴۱	آیا بسم الله الرحمن الرحيم جزء سوره است؟
۴۲	سیمای بسم الله در آغاز سوره
۴۳	شرح لغات بسم الله الرحمن الرحيم
۴۴	نگاهی گذرا به مفاد آیه
۴۵	الحمد لله رب العالمين
۴۶	شرح مفردات و لغات آیه
۴۶	نگاهی گذرا به مفاد آیه
۴۹	آثار تربیتی این آیه
۵۰	مالک يوم الدين
۵۰	شرح مفردات و لغات آیه
۵۱	نگاهی گذرا به مفاد آیه
۵۲	نکات تربیتی این آیه
۵۳	سؤال‌های پژوهشی
۵۵	فصل هفتم: سوره حمد (۲)
۵۵	آیه ایاک نعبد و ایاک نستعین
۵۵	شرح مفردات و لغات آیه
۵۵	نگاهی گذرا به مفاد آیه

۵۶	اسرار تقدیم ایاک در این آیه
۵۷	عبادت
۵۷	توحید عملی
۵۸	توحید در اطاعت
۵۹	توحید در استعانت
۶۰	نکاتی ظریف و لطیف در راستای این آیه
۶۱	کیفیت عبادت
۶۱	ابعاد و قلمرو عبادت
۶۲	آفات توحید عملی
۶۳	اهدنا الصراط المستقیم
۶۳	شرح مفردات و لغات آیه
۶۳	نگاهی گذرا به مفاد آیه
۶۶	مقایسه‌ی صراط و سبیل
۶۶	صراط الذین انعمت علیهم غیرالمغضوب علیهم و لالضالین
۶۷	شرح مفردات و لغات آیه
۶۷	نگاهی گذرا به مفاد آیه
۶۹	سؤال‌های پژوهشی
۷۱	فصل هشتم: سوره‌ی اخلاص
۷۱	اهداف رفتاری
۷۲	نگاه کلی به این سوره
۷۲	فضائل این سوره
۷۳	فضای کلی این سوره
۷۳	تفسیر سوره‌ی اخلاص
۷۳	آیه‌ی قل هو الله احد

۷۴	شرح مفردات و لغات آیه
۷۴	نکات تفسیری این آیه
۷۶	انواع وحدت
۷۶	دلایل یگانگی خدا
۷۹	آیه‌ی الله الصمد
۷۹	شرح مفردات و لغات آیه
۷۹	نکات تفسیری این آیه
۸۰	آیه‌ی لم یلد و لم یولد
۸۰	نکات تفسیری این آیه
۸۱	سؤال‌های پژوهشی
۸۳	فصل نهم: سوره‌ی قدر
۸۳	اهداف رفتاری
۸۴	نگاه کلی به این سوره
۸۴	فضای کلی این سوره
۸۵	تفسیر سوره قدر
۸۵	شرح لغات و مفردات آیه
۸۵	نکات تفسیری این آیه
۹۰	و ما ادراک ما لیلة القدر ...
۹۱	نکات تفسیری
۹۳	سؤال‌های پژوهشی
۹۵	فصل دهم: ملائکه و نقش و جایگاه آنها در نظام خلقت
۹۵	اهداف رفتاری
۹۵	مقدمه

۹۶	ویژگی های عالم ماده و طبیعت
۹۷	عالم مثال و ویژگی های آن
۹۸	عالم عقول و ویژگی های آن
۱۰۰	ملائکه از منظر آیات و روایات
۱۰۳	سؤال های پژوهشی
۱۰۵	فصل یازدهم: سنت های الهی
۱۰۵	اهداف رفتاری
۱۰۵	مقدمه
۱۰۶	تعریف سنت
۱۰۶	ویژگی های سنت های الهی
۱۰۷	اقسام سنت های الهی
۱۰۷	الف) سنت های عام و مطلق
۱۰۹	ب) سنت های عمومی
۱۱۰	ج) سنت های خاص
۱۱۴	ویژگی های سنت امتحان
۱۱۴	هدف و انگیزه ی امتحان الهی
۱۱۵	قالب و شکل و ابزار امتحان الهی
۱۱۶	سنت هدایت
۱۱۷	اضلال و هدایت و مقایسه ی این دو با هم
۱۱۸	قلمرو هدایت الهی
۱۱۹	چه کسانی از نعمت هدایت محرومند
۱۱۹	ابزارها و وسائل سنت هدایت
۱۲۰	سنت پیروزی حق بر باطل
۱۲۲	سؤال های پژوهشی

۱۲۲	معرفی چند منبع برای مطالعه
۱۲۳	فصل دوازدهم: تفکر و تعقل و جایگاه آن در تعالیم اسلامی
۱۲۳	اهداف رفتاری
۱۲۳	مقدمه
۱۲۴	ابعاد وجودی انسان
۱۲۵	روند فکر تا عمل
۱۲۵	عقل و فکر در قرآن
۱۲۶	عقل و اندیشه در روایات
۱۲۹	منابع تفکر و اندیشه
۱۲۹	انسان
۱۳۰	جهان
۱۳۰	قرآن
۱۳۱	منابع روایی و سیره‌ی معصومین
۱۳۲	تاریخ
۱۳۳	عوامل رشد عقل
۱۳۳	ایمان و تقوا
۱۳۴	علم
۱۳۵	تفکر
۱۳۵	عوامل تضعیف عقل
۱۳۶	فقر و نیازمندی
۱۳۶	رفاه‌زدگی و دنیازدگی
۱۳۷	بیکاری
۱۳۸	مصاحبت با نااهلان
۱۳۸	موانع رشد فکر و عقل

۱۳۸	نفس اماره و هوای نفس
۱۳۹	بردگی فکری (تقلید کورکورانه)
۱۴۰	تکیه بر ظن و گمان
۱۴۱	سوالات پژوهشی
۱۴۳	فهرست منابع و مآخذ

www.ketab.ir

مقدمه

سخن در مورد حقیقتی است که خود نور است و نازل شده از نور مطلق [قَدْ جَاءَكُمْ مِنْ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ] (مائده-۱۵) و این نور الهی که محتوایی جز نور در بر ندارد انسان و بشریت را در طول تاریخ مورد خطاب قرار می‌دهد که به تحقیق من نوری آشکارم و برهانی از ناحیه‌ی پروردگارتان. آیه یا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِيناً (نساء-۱۷۴) و هدف از ارسال رسل و نزول این حقیقت آسمانی نجات انسان از همه‌ی جهالت‌ها، تیرگی‌ها و تاریکی‌هاست و هدایت او به سوی نور الهی یعنی مبدأ همه‌ی کمالات و سعادت‌ها و آرامش‌ها [الرَّكْعَاتُ الْإِلَهِیَّةُ لِكُلِّ نَفْسٍ مُطْمَئِنِّةٍ بِآيَاتِهِ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عِندَ ظُلُمَاتٍ لَیْلٍ وَنَارٍ] (ابراهیم -۱).

با خواندن قرآن در واقع معبود با عبد سخن می‌گوید. قرآن چون خود نور است خواندن آن ظلمت را می‌زداید. انسان را به یاد خدا می‌اندازد، دل‌ها را آرامش می‌دهد و قلوب انسان‌های حقیقت‌طلب را به یافتن حقیقت راهنمایی و هدایت می‌کند. قرآن به واقع کتابی همیشگی و جهانی است روی همین جهت مخاطب خود را در حقایق کلی و فراگیر، «ناس» قرار می‌دهد. انس و ارتباط با قرآن این حقیقت را برای ما روشن می‌کند که این کلام آسمانی، زبانش، زبان خالق فطرت بشر است. در واقع آنچه را بیان می‌کند زبان حال فطرت انسان است روی این مبنا است که خواندن آن، انسان را مجذوب و دل را شیدای خود می‌سازد و شخص حقیقت‌خواه را به مقصد می‌رساند. قرآن در جاهای مختلف برای ما داستان پیشینیان را می‌گوید، ضرب‌المثل می‌زند، از تاریخ، انسان، طبیعت، مسایل اقتصادی، حقوق، جنگ، خانواده و ... سخن می‌گوید ولی باید دانست که این پیام آسمانی خود را با هیچ یک از این عناوین توصیف ننموده است بلکه قرآن خود را کتاب هدایت می‌نامد و با بیان این گونه مسایل هدفی جز هدایت بشر ندارد.

این نور الهی که در بر دارنده‌ی کامل‌ترین قوانین و مقررات آخرین شریعت

آسمانی است، در عین حال معجزه‌ی جاوید و سندی است بر اثبات حقانیت و رسالت حضرت محمد (ص) که با تحقق بخشیدن به محتوای آن و دعوت مردم به آیین نورانی اسلام، راه تحصیل سعادت و حصول به قرب الهی را به انسان و بشریت در طول تاریخ ارائه نمود تا انسان‌ها با پذیرش دعوت آن و لبیک گفتن به این منادی آسمانی، اصل و حقیقت و گوهر خود را شناخته، تا با شناخت و معرفت صحیح به مبدأ عالم و خالق هستی و با حرکت و صیورت به سوی ذات مقدس حق تعالی، به قلّه‌ی رفیع انسانیت دست یابند.

از آن جا که قرآن از یک سو کلام خدا و آخرین میراث و هدیه وحی به بشر و ناظر بر اصول و قواعد کلی و در بر دارنده‌ی برنامه‌ی جامع هدایت بشر است و از سوی دیگر ادبیات آیات آن به گونه‌ای است که ظاهر و باطنی دارد، ناسخ و منسوخ دارد، مطلق و مقیدی دارد، عام و خاصی دارد، مجمل و مبینی دارد و محکم و متشابهی دارد لذا نیاز به تفسیر دارد تا پرده از روی اسرار و رموز آن برداشته شود.

آن چه در این کتاب آمده است، مجموعه‌ای است متناسب با سر فصل‌های درس تفسیر موضوعی قرآن کریم با کد ۰۵۱ که در مقطع کارشناسی در مراکز تربیت معلم کشور و دانشگاه ارائه می‌شود. امیدوارم که خوانندگان و عزیزان دانشجو با مطالعه‌ی آن از یک طرف بهره‌ای از نور الهی برده و با مفاهیم قرآنی آشنا گردند و از سوی دیگر با بیان نقطه نظرهای خود مؤلف را ارشاد و بهره‌مند سازند.

در خاتمه بر خود لازم می‌دانم که از اساتید ارجمند و بزرگوار آقایان ناصر فرنی، محمد صادق شجاعیان و به ویژه حجت الاسلام و المسلمین مهدی ازه‌ای و سرکار خانم علامت‌ساز که ضمن مطالعه‌ی این مجموعه، راهنمایی‌ها و مطالب سودمندی را تذکر دادند و در تهیه‌ی آن، حقیر را یاری نمودند، هم چنین از فرزند بزرگوارم ابوذر که در تنظیم و اسلوب‌بندی آن زحمات زیادی را تحمّل نمود، کمال تشکر و قدردانی را داشته باشم.

من الله التوفیق و علیه التکلان

محمد مهدی وهابی

مدرس مراکز تربیت معلّم و دانشگاه